

Ageeth Ouwehand: 'Samenwerking formele en informele zorg moet fundamenteel anders'

Laura van Elst

De zorg focust nog te veel op technologie en goed werkgeverschap en te weinig op informele zorg. Dat concludeert de Raad voor Volksgezondheid & Samenleving (RVS) in het vandaag verschenen advies ***Anders leven en zorgen***. Een fundamenteel ander samenspel in de langdurige zorg, waarbij familie, vrijwilligers en zorgprofessionals gelijkwaardig samenwerken, is broodnodig volgens de Raad. 'Het is vijf over twaalf', reageert Ageeth Ouwehand.

Alleen al in de verpleging en verzorging is het personeelstekort over tien jaar bijna verdrievoudigd. Daarom is het volgens RVS-raadslid Ageeth Ouwehand cruciaal om naar herdefiniëring en de inrichting van de zorg te kijken. De zorg is de afgelopen decennia verzakelijkt en geprotocolleerd. 'Ook is de interpretatie van zorg de afgelopen jaren sluipenderwijs opgerekt.' Daardoor zijn steeds meer taken bij de zorgprofessional terechtgekomen, waaronder welzijnsvraagstukken. 'Tegelijkertijd voelen informele zorgverleners zich vaak niet gezien en wordt het netwerk pas in tweede instantie ingeschakeld bij hulpvragen.' Dat **moet volgens de RVS fundamenteel anders**. 'Naasten en vrijwilligers moeten meer invloed en waardering krijgen.' En daarbij ook meer zorgtaken.

Netwerkgerichte zorg

Oftewel: tijd voor een gelijkwaardig samenspel tussen de ongeschoolde, familiale, onbetaalde zorg en de geformaliseerde beroepsmatige zorg. In het advies pleit de Raad voor een broodnodige, fundamentele verschuiving van cliëntgerichte zorg naar netwerkgerichte zorg, waarbij een steunsysteem voor zorgrelaties centraal staat. 'Zorgprofessionals, verwanten en vrijwilligers dienen vanaf de start samen op te trekken. Gelijkwaardig en als een team, waarbij in goed overleg ieders rol en aandeel wordt vastgelegd', vertelt Ouwehand. Dat lijkt een eenvoudige ingreep, maar blijkt in de praktijk vrij complex. 'Deze kanteling vereist op alle niveaus commitment.'

Want hoe logisch het ook klinkt om informele zorgverleners van meet af aan bij besluitvorming, planning en uitvoering te betrekken, het is niet de standaard. De dagelijkse realiteit staat op gespannen voet met wetten, regels, procedures en afspraken met de systeemwereld. 'Hoe intramuraler de zorgsetting wordt, hoe minder verwanten en vrijwilligers direct betrokken worden bij de zorg.' Die terughoudendheid heeft bijvoorbeeld te maken met juridische onduidelijkheid over de aansprakelijkheid, wat leidt tot risicomijdend gedrag. Als eerste stap zijn dan ook de zorgorganisaties en professionals aan zet. 'Zij moeten gezamenlijk optrekken met informele zorgverleners en hen ruim baan geven, zonder angst voor verlies van eigen positie', stelt Ouwehand. Het is volgens haar geen vrijblijvendheid meer voor zorgprofessionals, maar een **must**. 'Organisaties moeten de intensieve samenwerking met het informele netwerk in de bestuursfilosofie verweven en toepassen.'

Snoeien in bureaucratie

Bovendien vormt de inrichting van het systeem een obstakel voor samenwerking. Zo worden zorgprofessionals steeds meer onderworpen aan de normen van beroepsverenigingen, wat samenspel met de informele zorg belemmert of blokkeert. De Raad drukt beroepsverenigingen daarom op het hart om strakke kwaliteitskaders los te laten. 'Onderzoek waar gesnoeid kan worden om een ander samenspel tussen beroepskrachten, familie en vrijwilligers te realiseren en hen een team te laten vormen.' Daarnaast doet Ouwehand de oproep aan de overheid, branche- en beroepsverenigingen om juridische onduidelijkheid voor samenwerking op te helderen.

Perverse prikkel

Ook heeft de overheid scherpe politieke keuzes te maken. 'Wet- en regelgeving moeten zich aanpassen aan dit nieuwe samenspel, zodat een beroepskracht zich vrij voelt om taken over te dragen.' Zo dienen regelgeving, verantwoording en toezicht drastisch te versoberen. Dat kan onder meer door enkel de basiskwaliteit vast te leggen en de uitvoering aan afzonderlijke zorgorganisaties toe te vertrouwen. Daarnaast adviseert de Raad om te focussen op wat zorgaanbieders moeten realiseren, niet hoe en of dit door een beroepskracht gedaan dient te worden. Daarbij moet ook worden uitgegaan van bekwaamheden, niet van bevoegdheden. 'Laat bepaalde kwalificatie-eisen varen. En verruil de rechtmatigheidscontroles door zorgkantoren en accountants van gedeclareerde zorg voor een systeem gebaseerd op vertrouwen.'

Ook is er werk aan de winkel op het gebied van bekostiging. 'Het is te zot voor woorden dat zorgorganisaties alleen voor directe zorg worden betaald en niet voor het faciliteren en coördineren van indirecte zorg. Haal die perverse prikkel uit het systeem', adviseert Ouwehand. Daarnaast moet er meer ruimte komen voor laagdrempelige respijtzorg, wijkbudgetten en het regelen van ruimer verlof, zodat mantelzorgers niet omvallen. 'De kosten lopen in dit geval voor de baten uit en vergen een offer van werkgevers en de samenleving.'

Het eerlijke verhaal

Hoewel VWS volgens Ouwehand de knelpunten herkent, ligt de focus nu nog te veel op technologie en het binden en boeien van zorgpersoneel. 'In het beleid van de minister blijft informele zorg nog vaak onderbelicht.' Ook de schotten tussen de bewindspersonen – waarbij de minister verantwoordelijk is voor de arbeidsmarktproblematiek en de staatssecretaris voor de uitwerking van mantelzorg – vormt een hobbel. Daarom adviseert de Raad om tot een ministerie-overstijgende aanpak te komen.

De RVS-aanbevelingen kunnen volgens Ouwehand nu al in de praktijk worden opgepakt. 'Het is 5 over 12. We moeten nu aan de bak anders komen maatregelen onherroepelijk op ons af.' Maar een fundamenteel ander samenspel tussen formele en informele zorg is geen panacee voor het hele arbeidsmarkt vraagstuk. 'Los daarvan zal er een maatschappelijke discussie moeten komen over andere verdergaande stappen.' Accepteert de samenleving bijvoorbeeld minder professionele kwaliteit van zorg, een maatschappelijke dienstplicht en meer gezamenlijke verantwoordelijkheid of wordt er gekozen voor hogere kosten en het inzetten van migranten? 'Dat zijn verregaande keuzes. Het is dan ook tijd dat de politiek het eerlijke verhaal vertelt over de toekomst van de zorg, daarbij over de eigen schaduw van het politieke spel heen stapt en de gevolgen van het arbeidsmarkt vraagstuk in de volle omvang benoemt. De noodzaak van een fundamenteel anders samenspel in de langdurige zorg tussen naasten, vrijwilligers en beroepskrachten te erkennen en te faciliteren vraagt politieke moed.'

[RVS: samenwerking formele en informele zorg moet fundamenteel anders \(zorgvisie.nl\)](https://www.zorgvisie.nl)